

*Шебек Н.М.,
доктор архітектури,
виконувач обов'язків
завідувача кафедри
містобудування КНУБА*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВО-ВИРОБНИЧОГО КОМПЛЕКСУ «АРХМІСТОБУД»

Навчально-науково-виробничий комплекс «Архмістобуд» – добровільне об'єднання фахівців ДП УДНДПМ «Діпромiсто» імені Ю. М. Білоконя і кафедри містобудування КНУБА, яке забезпечує підготовку архітекторів містобудівної спеціальності у тісному взаємозв'язку з виробництвом. Така форма інтеграції навчального процесу з містобудівною практикою створює передумови для взаємовигідного розвитку науково-методичного і проектно-планувального потенціалу учасників цього об'єднання.

Історія становлення навчально-науково-виробничого комплексу «Архмістобуд» нараховує понад 30 років. Упродовж цього часу пріоритети його діяльності змінювалися, враховуючи загальносвітові трансформації інтелектуальних цінностей і гнучко реагуючи на політичні і соціально-економічні перетворення у державі. Сьогодні, коли перед освітянами і містобудівниками-практиками відкриваються нові творчі горизонти, важливо проаналізувати здобуті досягнення і намітити чергові орієнтири розвитку плідної співпраці проектної установи і вищого навчального закладу.

Творчі взаємозв'язки між Українським державним інститутом з проектування міст (Діпромiстом) Держбуду УРСР та Київським інженерно-будівельним інститутом почали встановлюватися з часів утворення на архітектурному факультеті КІБІ кафедри архітектурного проектування населених місць і промислових комплексів у 1983 році. Налагодженню цих зв'язків значною мірою сприяли невтомна організаторська активність першого завідувача кафедри І. О. Фоміна і добра воля тогочасного директора Діпромiста Є. О. Пильника. Перспективність розпочатої справи засвідчив наказ Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР та Держбуду УРСР щодо організації на базі інституту «Діпромiсто» у 1987 р. філіалу кафедри архітектурного проектування населених місць і промислових комплексів.

Новий підрозділ Діпромiста мав сприяти підвищенню якості професійної підготовки молоді та розширенню можливостей використання її творчого потенціалу у проектній та науково-дослідній роботі. Передбачалося також створити умови для підвищення кваліфікації співробітників Діпромiста на базі кафедри і стажування викладацького складу кафедри у проектній організації. Серед головних тематичних напрямів діяльності філіалу кафедри виділялося актуальне на той час завдання – опанування студентами, викладачами кафедри і практикуючими архітекторами нових методів розв’язання містобудівних завдань із використанням електронної обчислювальної техніки.

Упродовж років успішної реалізації окреслених планів у розвитку української архітектурно-містобудівної освіти відбулися деякі важливі зміни. У 1991 році кафедра отримала нову назву – «Містобудування» і розпочала підготовку архітекторів з однойменної спеціальності, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 507 від 24 травня 1997 року [3]. У 1999 році з ініціативи і під керівництвом І. О. Фоміна «була створена Постійна координаційна рада з питань вищої освіти за спеціальністю «Містобудування», статут якої було затверджено наказом Міністерства освіти і науки України, Держбуду України, Київського національного університету будівництва і архітектури» [5, с. 69]. Метою діяльності цієї громадської організації стало узгодження процесів підготовки архітекторів містобудівної спеціальності різних рівнів кваліфікації в окремих регіональних школах України.

Взаємна зацікавленість вищого навчального закладу і проектною організації у спільній діяльності сприяла створенню навчально-науково-виробничого комплексу «Архмістобуд» на базі кафедри містобудування архітектурного факультету у складі Київського національного університету будівництва і архітектури та Українського державного науково-дослідного інституту проектування міст «Діпромiсто». У 2000 р. комплекс було затверджено наказом Міністерства освіти і науки України та введено в дію наказами керівників Держбуду України та Київського національного університету будівництва і архітектури [1]. У порівнянні з функціонуванням філіалу кафедри у Діпромiсті комплекс – «це нова форма взаємодії містобудівної науки і проектною практики на подальшому етапі її розвитку» [2, с.16].

Навчально-науково-виробничий комплекс створювався з метою досягнення безперервності освіти архітектурних кадрів, наближення процесу їх підготовки до сучасних потреб практичної діяльності та створення умов для цілеспрямованого працевлаштування випускників. Смісловою домінантою цього етапу співпраці кафедри і Діпромiста стало науково-методичне взаємозабезпечення здійснюваних ними процесів навчання, наукової діяльності і проектування. В межах комплексу

на базі інституту «Діпромiсто», КНУБА і Держбуду України з 2000 р. налагоджене періодичне видання збірника наукових праць «Досвід та перспективи розвитку міст України», який з 2003 р. віднесено до фахових видань, де можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт [6].

Першим головою Ради комплексу – вищого органу керівництва його діяльністю, був директор інституту «Діпромiсто» Ю. М. Білоконь, його заступником обрали завідувача кафедри містобудування КНУБА І. О. Фоміна. Інтеграція діяльності інституту «Діпромiсто» та кафедри містобудування, очолюваних двома видатними теоретиками і практика-ми архітектури і містобудування, «дозволила ... у короткий термін отримати вельми вагомi науковi і практичнi результати у виглядi закінчених робіт з актуальних проблем регіонального планування, комплексного містобудівного освоєння прикордонних територій, які мають важливе державне значення, отримали громадське визнання і відмічені високими урядовими нагородами» [4, с. 35].

Найбільшiї iнтенсивностi діяльнiсть навчально-науково-виробничого комплексу «Архмістобуд» набула у 2006 – 2009 рр., коли Ю. М. Білоконь суміщав посади директора інституту «Діпромiсто» і завідувача кафедри містобудування КНУБА. Максимально результативно виконувалися усi положення Установчого договору про створення комплексу. Зокрема, удосконалювалася структура лекційних курсів кафедри; тематика курсового і дипломного проектування формувалася на базі реальних об'єктів; систематично зростала кількість студентів, що проходили практику на базі Діпромiста і випускників, які поповнювали штат співробітників інституту. Викладачі кафедри стажувалися у проєктних майстернях, а творча молодь Діпромiста навчалася в заочній аспірантурі на кафедрі. Поступово зростала кількість співробітників інституту «Діпромiсто», які займалися викладацькою діяльністю (з 30% штатних одиниць кафедри у 2006–2007 навчальному році до 40% у 2008–2009 навчальному році) [1]. Вдвічі збільшився ліцензійний обсяг студентів-першокурсників. Виходячи з актуальних потреб містобудування, у червні 2008 року на кафедрі була відкрита спеціалізація «Ландшафтна архітектура». Завдяки підтримці інституту «Діпромiсто» цілеспрямовано розвивалася інформаційно-видавнича діяльність комплексу. Значна увага приділялася його керівництвом матеріально-технічному забезпеченню учбового процесу і покращенню умов праці викладачів кафедри.

Вимушені зміни у керівництві інституту «Діпромiсто», кафедри містобудування і навчально-науково-виробничого комплексу у 2009 році ознаменували початок чергового етапу спільної діяльності ДП УД-НДПМ «Діпромiсто» імені Ю. М. Білоконя і КНУБА. Його характер-

ною відзнакою стало співробітництво українських освітян і науковців з іноземними колегами.

Завдяки самовідданій праці М. М. Кушніренко, яка очолила кафедру містобудування у 2009 році, викладачі КНУБА і співробітники Діпроміста з 2012 року беруть активну участь у Міжнародному проекті № 530197-Tempus-1-2012-1-IT-TEMPUS-JPCR: «Архітектура та сталий розвиток міст заснований на еко-гуманістичних принципах та новітніх технологіях без втрати ідентичності». Мета програми «Темпус» полягає у сприянні модернізації системи вищої освіти через активізацію співпраці між вищими навчальними закладами країн-членів ЄС та країн-партнерів. Відповідно до цієї програми професори кафедри містобудування М. М. Кушніренко, Ю. М. Палеха і Г. П. Підгрушний, а також декан архітектурного факультету КНУБА професор О. В. Кашенко підготували учебові посібники українською, російською та англійською мовами.

Інші напрями взаємовигідного співробітництва науково-дослідного інституту і університету теж не лишалися поза увагою діючого голови Ради комплексу І. І. Шпилевського та його заступника М. М. Кушніренко. Разом з тим, доводиться констатувати деяке пригальмовування окремих процесів співпраці. Зокрема, на жаль, суттєво (у 10 разів) зменшився відсоток співробітників інституту «Діпромісто», які займаються викладацькою роботою на кафедрі містобудування КНУБА, а тематика курсового і дипломного проектування поступово втрачає зв'язок з реальними замовленнями.

Відзначаючи переконливі успіхи, досягнуті в результаті багаторічного поступального розвитку професійної взаємодії установ, які входять до «Архмістобуду», неможна не помітити, що декотрі дуже важливі ініціативи засновників комплексу так і не вдалося реалізувати. Серед колишніх перспективних завдань, які досі не втратили актуальності, хотілося б відмітити потребу в переосмисленні і розвитку базових положень містобудівної теорії, необхідність відкриття спеціалізації «Регіональне планування», а також пропозицію щодо організації у складі спеціалізованих майстерень Діпроміста навчальних груп студентів, які б виконували переддипломні та дипломні роботи, пов'язані з реальним проектуванням у цих майстернях [1].

Беручи до уваги накопичений досвід співпраці, орієнтуючись на загальноосвітні тенденції розвитку архітектури та актуальні і перспективні потреби держави, спираючись на новітні технології проектування містобудівних об'єктів різних територіальних рівнів, запроваджені у ДП УДНДІПМ «Діпромісто» імені Ю. М. Білоконя, враховуючи трансформації у складі кафедри, а також зважаючи на зміни у підготовці кадрів вищої кваліфікації, передбачені Законом України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1 липня 2014 року, представляється доцільним замис-

литися над вибором нових орієнтирів на шляху удосконалення роботи та організаційної структури навчально-науково-виробничого комплексу «Архмістобуд».

На основі сказаного вище пропонуються перспективні завдання розвитку навчально-науково-виробничого комплексу узгодити з основними напрямками його діяльності – навчальною, методичною, науковою, проектною і організаційною роботою.

Навчальна робота комплексу має спрямовуватись на скоординовану підготовку фахівців за спеціальністю «Архітектура та містобудування» на бакалаврському, магістерському (за освітньо-професійною і освітньо-науковою програмами), освітньо-науковому і науковому рівнях вищої освіти, а також під час набуття дипломованими фахівцями післядипломної освіти. З цією метою має сенс підтримувати:

участь співробітників інституту «Діпромiсто» у викладанні лекційних курсів на кафедрі містобудування КНУБА;

участь співробітників інституту «Діпромiсто» в курсовому та дипломному проектуванні на кафедрі містобудування КНУБА;

участь співробітників інституту «Діпромiсто» у роботі ДЕК на кафедрі містобудування КНУБА;

проведення проектних практик студентів третього і п'ятого курсів кафедри містобудування КНУБА на базі архітектурно-планувальних майстерень інституту «Діпромiсто»;

проведення переддипломної практики студентів шостого курсу кафедри містобудування КНУБА на базі архітектурно-планувальних майстерень інституту «Діпромiсто»;

навчання співробітників інституту «Діпромiсто» в аспірантурі і докторантурі на кафедрі містобудування КНУБА;

стажування викладачів кафедри містобудування КНУБА в інституті «Діпромiсто».

Методична робота комплексу має полягати у ретельному відборі і систематизації навчального матеріалу, постійному оновленні його змістовного наповнення, наданні йому цікавої і зручної для засвоєння форми. До пріоритетних завдань цієї сфери діяльності комплексу належить:

розробка концепції та програми розвитку на кафедрі спеціалізацій «Теорія містобудування» і «Регіональне планування»;

реорганізація структури лекційних курсів кафедри;

оновлення тематики курсових і дипломних проєктів (архітектурні, містобудівні, ландшафтні об'єкти проектування; наукові дослідження) кафедри містобудування КНУБА;

підготовка монографій для навчально-методичного забезпечення лекційних курсів.

Наукова робота комплексу повинна орієнтуватися як на проведення фундаментальних містобудівних досліджень, так і на постановку та пошук шляхів розв'язання актуальних проблем сучасної містобудівної теорії і практики. Цей напрям роботи може включати:

підготовку та видання збірника наукових праць «Досвід та перспективи розвитку міст України»;

впровадження результатів наукової роботи аспірантів і докторантів кафедри містобудування КНУБА в інституті «Діпромiсто»;

участь співробітників інституту «Діпромiсто» в наукових конференціях КНУБА;

участь студентів, аспірантів і викладачів кафедри містобудування КНУБА в науково-дослідній роботі інституту «Діпромiсто».

Проектну роботу комплексу доцільно розгортати у площині загально-світових тенденцій сучасного етапу розвитку архітектурно-містобудівної діяльності, характерними ознаками якого є пошук інноваційних рішень проектних завдань різних рівнів складності, конкурсне проектування, соціальна спрямованість проектних пропозицій, тісна співпраця проєктантів з майбутніми споживачами архітектурно-містобудівних об'єктів. Серед перспективних напрямів спільної проектної роботи кафедри і майстерень Діпромiста можна запропонувати:

участь студентів і аспірантів кафедри містобудування КНУБА в передпроектних дослідженнях інституту «Діпромiсто»;

участь студентів і аспірантів кафедри містобудування КНУБА в роботі архітектурно-планувальних майстерень інституту «Діпромiсто» над реальними замовленнями на етапі генерування ідей проектних рішень;

участь проектних груп у складі співробітників інституту «Діпромiсто», студентів, аспірантів і викладачів кафедри містобудування КНУБА у конкурсному проектуванні;

працевлаштування кращих випускників кафедри містобудування КНУБА в інституті «Діпромiсто».

Нарешті, організаційна робота комплексу має передбачати чітку координацію зусиль його учасників, своєчасне і вичерпне інформаційне забезпечення їх діяльності, популяризацію серед колег і широкої громадськості результатів цієї діяльності. Шляхи досягнення бажаного рівня злагодженості у роботі комплексу, очевидно, пов'язані з розв'язанням наступних завдань:

створення координаційної групи у складі співробітників інституту «Діпромiсто» і викладачів кафедри містобудування КНУБА з метою узгодження взаємодії учасників навчально-науково-виробничого комплексу;

своєчасне переоформлення договорів між кафедрою містобудування КНУБА та інститутом «Діпромiсто»;

щорічне проведення екскурсій в інститут «Діпромiсто» для студентів першого і п'ятого курсів кафедри містобудування КНУБА;

участь співробітників інституту «Діпромiсто» в роботі референтур оглядів-конкурсів дипломних проектів випускників архітектурних та художніх спеціальностей вищих навчальних закладів України;

участь співробітників інституту «Діпромiсто» в зборах Постійної координаційної ради з питань вищої освіти за спеціальністю «Містобудування»;

сприяння матеріально-технічному забезпеченню учбового процесу на кафедрі містобудування КНУБА.

Реалізація окреслених планів покликана зберегти і примножити здобутки взаємовигідного співробітництва ДП УДНДПМ «Діпромiсто» імені Ю. М. Білоконя і кафедри містобудування КНУБА, наповнити його новим змістом, зробити сучасним і цікавим. Це надасть додаткового творчого імпульсу проектно-планувальному виробництву, сприятиме подальшому зростанню привабливості містобудівної професії для молоді, розвитку архітектурно-містобудівної освіти, зміцненню її науково-теоретичної бази.

Список літератури

1. Білоконь Ю. Актуальні проблеми інтеграції науково-проектної та освітньої діяльності в галузі містобудування / Ю. Білоконь // Досвід та перспективи розвитку міст України: зб. наук. пр. – 2008. – № 14. – С. 6–27.

2. Білоконь Ю. Головні напрямки та завдання Діпромiста на сучасному етапі / Ю. Білоконь // Досвід та перспективи розвитку міст України: зб. наук. пр. – 2000. – № 1. – С. 13–20.

3. Білоконь Ю. Містобудування і архітектурна освіта / Ю. Білоконь // Досвід та перспективи розвитку міст України: зб. наук. пр. – 2004. – № 6. – С. 5–19.

4. Демин Н. Градостроительная наука в Украине / Н. Демин // Досвід та перспективи розвитку міст України: зб. наук. пр. – 2005. – № 9. – С. 25–37.

5. Кушніренко М. Досвід та завдання роботи постійної координаційної ради з питань вищої архітектурної освіти за спеціальністю «Містобудування» / М. Кушніренко // Досвід та перспективи розвитку міст України: зб. наук. пр. – 2004. – № 6. – С. 68–76.

6. Кушніренко М. Информационная составляющая научных проектных работ. Опыт института «Діпромiсто» // Досвід та перспективи розвитку міст України: зб. наук. пр. – 2005. – № 9. – С. 84–97.